Стан громадянського суспільства у звільнених громадах Херсонщини

Аналізуючи реалії сьогодення можна констатувати незаперечний факт: громадська участь стала необхідною умовою для ефективного відновлення та розвитку, як на національному, так і на місцевому рівнях. Сьогодні важко уявити ці процеси без системної участі активних представників громадянського суспільства. І навпаки, там де низька громадська активність виникають виклики щодо якісної реалізації місцевих політик, а управлінські рішення характеризуються не високою ефективністю. Тому важливо проводити періодичний моніторинг стану громадської активності, участі громадян у вирішенні місцевих проблем. Це допоможе визначити реальний стан, існуючі проблеми і надати пропозиції стосовно їх вирішення. Пропонований аналітичний звіт саме й є спробою такого моніторингу у звільнених громадах Херсонської області.

Загальні тенденції розвитку громадянського суспільства в Україні в період воєнного стану

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації та впровадження воєнного стану в громадському експертному середовищі виникли серйозні побоювання стосовно можливого посилення авторитаризму при прийнятті рішень на місцевому рівні. Ці побоювання посилювались відповідними змінами до законодавства, які посилили роль виконавчих органів місцевого самоврядування, створенням в значній частині громад військових адміністрацій, які отримали повноваження обмежувати проведення заходів громадської участі. Але сьогодні можна сміливо стверджувати - ситуація пішла по іншій траєкторії.

Так, зафіксовано чимало випадків ігнорування думки громадськості, побоювань влади стосовно доцільності активного спілкування з громадянами через неправильне розуміння законодавчих змін (немотивоване закриття інформації на офіційних сайтах, відмова створювати дорадчі органи, проводити офлайн консультації). Але, з одного боку, подібні факти не були виключенням і до війни. А з іншого, все ж таки, визначальним трендом став небачений досі сплеск громадської активності, волонтерства, самоорганізації, державна політика, спрямована на розвиток місцевої демократії та пошук місцевою владою діалогу з організаціями громадянського суспільства (ОГС), розуміючі їх ресурсні можливості.

Серед факторів, які визначили саме такий тренд визначаємо наступні:

- Потреба у зміцненні суспільної єдності стала фактором існування країни, і в результаті призводила до консолідації суспільства та зниження напруженості у відносинах з місцевою владою.
- Перед владою постали серйозні виклики переважно гуманітарного характеру, як то необхідність приймати та адаптувати ВПО, вирішувати соціальні та безпекові потреби жителів. Це потребувало більшої гнучкості у прийнятті рішень, врахування потреб різних категорій жителів, запровадження реальних консультацій, посилення комунікації з ОГС, створення різноманітних дорадчих органів за їх участі. Влада розуміє, що ОГС мають власні ресурси або можуть залучити міжнародну допомогу.
- Реагуючи на виклики, пов’язані з ворожою агресією, суспільство народжувало нових лідерів, активізувало інертних. Виникли нові організації та потужні проєкти (переважно гуманітарного напрямку) які користуються великою підтримкою у населення, з якими не можна не рахуватись владі.
- Відповідальність влади зросла як ніколи, особливо для громад, жителі яких були змушені були евакуюватись. Цей фактор особливо важливий для громад Херсонщини, влада відповідальна не тільки за вирішення поточних питань (на чому переважно концентрувались до війни), але й усвідомлює свою відповідальність за відновлення та повернення громадян які виїхали. Там де ця відповідальність на думку громадян не в повній мірі усвідомлюється владою, там виникає конфлікт з громадськістю, який не може ігнорувати центральна влада, в чому ми нещодавно пересвідчились на прикладі Херсонської громади.
- Центральна влада намагається активізувати громадськість приймаючи національні стратегічні документи (розвитку громадянського суспільства, молоді, підтримки ВПО, сприяння безбарєрності тощо), а також змінюючи законодавство про місцеве самоврядування (в частині народовладдя) впроваджуючи обов’язковість публічних консультацій. На місцях розуміють, що ці новації не для «галочки», отриманий чіткий сигнал - розвиток громадянського суспільства один з пріоритетів держави.

Що відбулось в результаті:

- Небачена досі активізація громадської участі. Створюються нові, або активізуються діючі місцеві та регіональні ОГС (громадські організації, благодійні організації). Змінюється акцент їх діяльності на підтримку ЗСУ, задоволення гуманітарних потреб жителів які опинились в складній життєвій ситуації (в першу чергу ВПО та жителі територій які особливо постраждали від бойових дій).
- Масовим явищем стає волонтерство, широко розмаху набуває діяльність великих волонтерських проектів та установ, в тому числі і міжнародних, які поширюють свою активність на місцевий рівень. Жителі практично кожного населеного пункту користуються підтримкою різних волонтерських гуманітарних інституцій.
- Суттєво посилилась комунікація між владою громад та жителями, як у формі регулярних публічних консультацій (переважно опитувань) так і у створенні дорадчих органів: громадських, молодіжних та інших форм рад, робочих. координаційних груп, комітетів тощо. Створення громадських просторів/хабів, які є майданчиками такої комунікації.
- Стрімке зростання цифрового інформування та електронної демократії: створені важливі інформаційних платформи, відбувається перехід публічних заходів в онлайн формат реального часу, запроваджуються системні та неформальні електронні консультації, які особливо важливі для громад які залишила значна частка жителів.
- Практично в кожній громаді з'явилась нова соціальна група - ВПО, представники якої потребують додаткової уваги, мають свої особливі потреби, ключовою з яких сьогодні є повноцінна інтеграція в життя нової громади. Вони адаптується в громадах, створюють свої ініціативи, розвивають бізнес, одним словом, впливають на зміни в багатьох громадах. Особливістю прифронтових громад є чисельна перевага ВПО, які виїхали, і перебувають за межами громади, над ВПО, які прибули до громад (зокрема із інших населених пунктів всередині громад). До них потрібен інший підхід – не інтеграція, а збереження зв'язку з громадою довоєнного проживання.

Методологія моніторингу

Ми виклали наше бачення загальних тенденцій розвитку громадянського суспільства в Україні на сучасному етапі, а тепер переходимо безпосередньо до ситуації у звільнених громадах Херсонської області. Для цього Причорноморським центром було проведено відповідне дослідження за спеціально розробленою методологією.

Дослідження правдилось за трьома складовими:

1. Спроможність органів місцевої влади сприяти громадській активності та залученню.
2. Спроможність організацій громадянського суспільства.
3. Фактичний стан громадської участі.

Проведення дослідження саме за такими складовими дозволяє не тільки систематизувати інформацію та робити загальні висновки, але й давати відповідь на питання, чому ті чи інші форми громадської участі або владно громадської взаємодії не працюють, тобто вивчати ситуацію комплексно.

За першою складовою досліджуються наступні питання:

- Стан правової регламентації залучення. Тобто кількість та якість правових документів прийнятих в громаді, які регламентують різні форми громадської участі;
- Створення умов для комунікації з жителями. Загальне інформування жителів про ситуацію в громаді, та можливості для зворотного зв'язку: контакти посадовців, інформація про прийом, можливість надіслати запит тощо.
- Відкритість та прозорість органу місцевої влади. Тут мова йде про докладне інформування жителів про ситуацію в громаді: оприлюднення рішень, важливих публічних документів, звіти про їх виконання.

За другою складовою:

- Стан організацій громадянського суспільства на рівні громад. Досліджуються такі питання такі питання, як кількість активних організацій, напрямки їх діяльності, їх представленість в консультативно – дорадчих органах,
- Стан консультативно дорадчих органів в громадах, кількість самих дорадчих органів та їх загальна активність (проведені засідання).

За третьою складоваю:

- Загальні результати діяльності ОГС;
- Участь ОГС в прийнятті рішень, пропозиції, які вони внесли і були враховані владою;

- Результати участі дорадчих органів в прийнятті рішень, пропозиції, які вони внесли і були враховані владою;
- Результати публічних консультацій;
- Результати реалізації громадського бюджету (якщо такий здійснювався);
- Діяльність громадських просторів/хабів (там де вони створені).

Методи збору та систематизації інформації.

Для збору інформації ми використовували виключно публічну інформацію оприлюднену в мережі інтернет, в тому числі на офіційних веб сайтах громад, в соціальних мережах, в тому числі у Facebook, Телеграм, Вайбер. Ми збирали інформацію з доступних місцевих пабліків. На нашу думку реальна громадська активність, спроможність влади, будь які реальні прояви владно громадської взаємодії в нинішніх умовах обов'язково фіксуються в мережі інтернет, залишають свої «сліди», не потребують додаткових запитів або інтерв'ю, і навпаки, активність, що не залишила «слідів», не є активністю допоки про неї не знають жителі.

Результати моніторингу.

Складова 1. Спроможність місцевої влади сприяти громадській активності та залученню.

1.1. Стан правової регламентації залучення.

Аналізуючи стан правової регламентації процедур місцевої демократії нас в першу чергу цікавив факт оприлюднення громадами місцевих правових документів, які ці процедури регулюють (в першу чергу статути громад). Слід зазначити, що більшість громад не мають статутів взагалі (11 з 17), однак із прийняттям останніх змін до закону «Про місцеве самоврядування» процес їх розробки відчутно активізувався. Аналіз змісту статутів свідчить про те, що практично всі вони потребують доопрацювання. Частина через «моральну застарілість», інші потребують доопрацювання через внесення суттєвих змін до законодавства.

Важлива деталь, нерідко, приймаючі регламентуючі документи, громади лише формалізують практики громадської участі, які вже впроваджуються або за ініціативою ОГС, або на виконання певної державної політики, і таким чином, ніби «наздоганяють реальність». Мова йде, наприклад, про публічні консультації, які громади проводять давно, і зараз, після прийняття відповідного закону приймають місцеві НПА.

Рисою часу є створення різноманітних консультативно – дорадчих органів (КДО). Як різного роду громадських рад (молодіжних, безбарєрності, ВПО тощо), так чисельних робочих груп, комісій, координаційних рад в яких беруть участь представники громадськості. Така тенденція пояснюється в першу чергу політикою держави, яка затверджує певні стратегічні документи, на які мають реагувати в громадах: «Національна стратегія зі створення без бар'єрного простору в Україні», «Національна молодіжна стратегія до 2030 року», «Стратегія державної політики щодо внутрішнього переміщення» тощо. На їх виконання в громадах створюються різноманітні КДО. Про їх активність та ефективність мова буде йти в наступних розділах.

В цілому на 17 громад знайдено 62 положення про різні КДО, причому абсолютна їх більшість затверджена протягом останніх півтора років, що свідчить про бурхливий розвиток цього інструменту залучення в громадах, де призупинене місцеве самоврядування. Лідерами за кількістю положень є ради Безбар'єрності, які створені практично в кожній громаді. Серед громад по кількості створених КДО лідирує Білозерська – 9 органів в яких беруть участь представники громадськості. Хотілось би відмітити ГО Білозерський центр регіонального розвитку, який делегував своїх представників практично у всі згадані КДО. Також можна відмітити діяльність ГО «Об'єднання», яке сприяло створенню в кількох громадах області робочих груп з питань громадської безпеки.

Значно слабшою є динаміка регламентації громадських просторів, які в нинішніх умовах не є універсальними, однак теж розвивається саме за відсутності самоврядування. Лише в одній громаді зафіксовано положення про простір, що значно менше кількості створених (за

інформацією з медіа). Це свідчить, що владу, як розпорядника майна, влаштовує відсутність регламентації, а національні та регіональні ОГС, які зазвичай є ініціаторами їх створення, не приділяють питанню регламентації належної уваги.

Ще один інструмент демократії, який міг би працювати в умовах зниження підзвітності влади і масової евакуації громадян – бюджет участі – фактично занепав. Положення про нього знайдено в 8 з 17 громад, і всі вони довоєнні. Цьому є зрозуміле пояснення, відсутність вільних коштів у громад для його реалізації.

Нарешті, слід згадати місцеві ОГС. Сприяння їх діяльності може передбачатись в цільових програмах, або розділах стратегічних документів. Як правило мова йде про навчання, допомогу в реєстрації, фандрайзингу, проєктному менеджменті, звітуванні. Знайдено 9 таких документів у 6 громадах з 17. Це цільові програми, розділ плану відновлення, розділ Стратегії, Плани залучення.

1.2. **Інформування та створення умов для комунікації з жителями.**

В якості належного і надійного джерела інформування ми розглядали офіційні сайти громад, і виявили, що середній обсяг новин на одному сайті складає 2 події на день. При чому чітко відрізняється Херсон (понад 5 новин в день), далі йдуть колишні районні центри (понад 1 новина на день), і решта громад з десятими частками, тобто 1 новиною на кілька днів, а то й місяців. Якщо ж прибрати розповсюдження контенту, який не має прямого відношення до безпосереднього життя громади, і не завжди для неї актуальною, то ситуація взагалі виглядає сумною.
Проблеми оперативного наповнення сайтів в громадах пояснюють браком відповідних фахівців. Дійсно, лише в 3 громадах з 17 є відповідальні за зв'язки з громадськістю підрозділи чи посадові особи.
До позитиву безперечно можна віднести наявність на сайті більшості громад розділів присвячених різним аспектам громадської участі. 13 з 17 мають хоча б один такий розділ (громадські обговорення, публічні консультації, КДО, бюджет участі тощо). Ще більше громад (15 з 17) оприлюднили графіки прийому начальниками ВА та їх заступниками чи зазначили спосіб узгодження місця і часу прийому, якщо безпекова ситуація робить оприлюднення часу і місця небажаними. 9 з 17 оприлюднили контактні дані керівників ВА, 13 з 17 зазначили адресу для електронних запитів та шаблони самих запитів. В 6 громадах оприлюднюються річні звіти начальників ВА. Слід зазначити, що необхідність їх проведення в середовищі управлінців вважається достатньо дискусійним питанням. А от питання звітування старост, схоже, не обговорюється, звіти оприлюднені в 14 громадах.

1.3. **Відкритість та прозорість органу місцевої влади.**

Однією з умов ефективного залучення громадян до прийняття рішень є доступ до публічної інформації, яку влада оприлюднює га своїх інформаційних ресурсах. Ми проаналізували офіційні сайти громад на предмет наявності на них таких важливих для громади офіційних документів, як: розпорядження та накази начальників ВА, програми соціально економічного та культурного розвитку, цільові програми, бюджети громад та паспорти бюджетних програм, звіти про їх виконання, цільові програми, плани відновлення та стратегії розвитку, звіти про їх виконання. Відразу зазначимо, що ситуація в громадах є різною, в кожній з них своя особлива специфіка.

Пов'язано це як з особливостями оприлюднення так і з наявністю певних документів. Наприклад, якщо обов'язок оприлюднювати нормативні акти затверджені ВА (в тому числі бюджет, бюджетні програми, ПСЕКР тощо) ніхто не відміняв, то на час воєнного стану не має обов'язку оприлюднювати квартальні звіти про виконання бюджету. А ось плани відновлення та стратегічні плани громади взагалі не зобов'язані приймати. Тому їх оприлюднення ми вважаємо проявом підвищеної відповідальності та прозорості влади. Як і повноту оприлюднення обов'язкових документів.

Проекти розпоряджень начальників ВА оприлюднюються вибірково, скоріше як виключення. Тільки ті з якими вважають за необхідне ознайомити жителів для обговорення, проекти тих же стратегій, планів відновлення. Схоже, в громадах вважають не актуальною статтю 15 закону «Про доступ до публічної інформації, які зобов'язує розпорядників публічної інформації (якими на наше переконання є військові адміністрації) оприлюднювати проекти нормативних актів.

Переважна більшість (14) громад оприлюднюють нормативні акти. Але є 4 громади які оприлюднюють лише окремі документи, ігноруючи більшість розпоряджень, (на нашу думку це явно перевищує кількість документів з обмеженим доступом). Переважна більшість, а саме 15 громад оприлюднили чинний бюджет, і як правило з усіма додатками.

10 громад оприлюднили програми соціально економічного та культурного розвитку. Ще декілька оприлюднили тільки розпорядження про її затвердження, а тексти програм відсутні. При цьому є такі громади, які приймають ПСЕКР одночасно з цільовими програмами, тому немає й їх текстів.

Щодо цільових програм, 5 громад оприлюднили їх окремо (в окремому розділі) і ще в шістьох їх можна знайти в документах. Знаходити потрібні програми нерідко є складним заняттям. 5 громад оприлюднили актуальні паспорти бюджетних програм. Стосовно стратегічних документів – 11 громад оприлюднили плани комплексного відновлення та ще 4 плани відновлення та розвитку.

Ситуація із оприлюдненням звітів ще складніша. Тільки 3 громади висвітлили звіти про виконання бюджетних програм за минулий рік. 12 громад оприлюднюють річні звіти з виконання бюджету, 4 – звіти з виконання ПСЕКР. Жодна громада не оприлюднила звітів про виконання ПВР та ПКВ, якщо вони прийняті в 2023 і щонайменше перший звітний період вже пройшов, попри наявність відповідних вимог і регламентації в самих цих документах.

Загальний висновок: на нашу думку ця складова спроможності влади є найбільш проблемною, практично у всіх громадах існують проблеми із висвітленням офіційної інформації. І в першу чергу з оприлюдненням текстів документів, як ми це побачили на прикладі ПСЕКР та пов'язаних з ними цільовими програмами.

Рекомендації до складової:

- Розпочати роботу над статутами. Навіть ті громади, які затвердили їх після останніх виборів, як наприклад Херсонська, мають вносити зміни викликані змінами до законодавства.

- Призначити осіб відповідальних за роботу з громадськістю. На нашу думку це можуть бути фахівці, які відповідають за інформаційне забезпечення, але вони мають підвищити свої компетенції саме в питаннях громадської участі. Наша організація може забезпечити навчання для таких осіб по питанням громадської участі та прозорості влади.

- Впорядкувати розміщення публічної інформації на офіційних сайтах громад. В першу чергу це стосується документів обов'язковість оприлюднення яких визначена законодавством.

Складова 2. Спроможність громадянського суспільства брати участь в прийнятті рішень

2.1. **Стан організацій громадянського суспільства в громаді.**

За час який пройшов з початку повномасштабного вторгнення структура та пріоритети діяльності ОГС Херсонщини зазнали певних змін. До війни відбувався розвиток громадських організацій на всіх рівнях. Звичайно, найбільш ресурсними та впливовими були організації які працювали на рівні області або з певною кількістю громад області. Але в районах та в громадах поступово виникали свої ГО. Цьому сприяли обласні організації, які залучали місцеві організації до своєї діяльності, проводили навчальні тренінги, оголошували конкурси мікро грантів. Від початку реформи децентралізації в цьому напрямку працюють міжнародні донорські програми. Достатньо згадати програму USAID DOBRE в межах якого працював напрямок Розвиток

організацій громадянського суспільства (РОГС), який сприяв розвитку ОГС саме в малих громадах.

Напрямки діяльності ОГС були самими різноманітними, але переважали: культурна, спортивна діяльність, сприяння розвитку ОГС, захист прав громадян, благодійність, захист культурної спадщини, подолання конфліктів, сприяння розвитку підприємництва, благоустрою тощо. Далеко не останню роль займала участь в прийнятті рішень. Високу роль відігравали представники ГО в діяльності доволі активних громадських рад (при Херсонській ОДА, Херсонському та Каховському міському головах). Крім того, представники третього сектору регулярно піднімали перед владою громад різноманітні питання індивідуально або в складі певних коаліцій. Громадські організації ініціювали проведення громадських слухань, вносили місцеві ініціативи, розробляли та сприяли затвердженню цільових програм, і перелік різних ініціатив із залучення можна ще довго перелічувати.

Війна внесла в діяльність ОГС суттєві корективи. Після звільнення перед громадами постали нові проблеми. Потрібно було вирішувати питання безпеки, підтримки ЗСУ, забезпечення власних жителів та ВПО товарами першої необхідності. І звичайно, стало необхідним залучати жителів до процесу відновлення. Зрозуміло, що вирішення перелічених питань стало серйозним викликом для громад, як через організаційну складність так і через потребу у додаткових ресурсах.

ОГС пов'язані з міжнародними донорськими організаціями стали джерелом постачання ресурсів. Зрозуміло, що провід в цій діяльності взяли на себе всеукраїнські та регіональні організації які мають сталу структуру та досвід роботи з великими бюджетами. На нашу думку час для повноцінного розвитку місцевих ОГС в громадах (за виключенням Херсону) настане вже в післявоєнному майбутньому. Наразі їх активна діяльність (підтримана грантами) є приємним, але все ж таки виключенням. Сьогодні вони допомагають в реалізації великих проектів, але їх участь не дуже помітна в інформаційному просторі.

Але ми все ж таки ми дослідили і місцеві ОГС. За нашим даними в 14 громадах області діють понад 30 більш менш активних місцевих ОГС. понад Причому левова частка 20 в Херсоні (це все ті ж самі регіональні організації) і ще 10 в 7 громадах. Причому, 8 із цієї решти «активними» є доволі умовно: продемонстрували лише по одній ознаці активності за весь період широкомасштабної війни, і те переважно через делегування власних представників до складу КДО (в 5 громадах 16 представників). Виключенням є лише 2 приклади: ініціювання створення громадського простору в одній громаді і виконання двох проектів, підтриманих неурядовими донорами, в іншій громаді. Процес заохочення до створення нових ОГС і підвищення їх спроможності наразі перебуває на стадії планування і перших спроб в 5 громадах, причому стикається з кричущим браком бажаючих брати на себе ініціативу та відповідальність.

2.2. **Стан КДО в громаді.**

Як вже зазначено в попередніх описах дорадчі органи активно розвиваються. В 17 громадах зафіксовано 35 активних КДО (тобто ті, про діяльність яких є інформація). Серед них: 9 молодіжних рад та рад безбарєрності, 8 рад ВПО , 2 громадські ради. Також зафіксовано чимало згадок про діяльність постійно діючих діалогових групи з впровадження механізмів громадсько участі, комітетів впровадження планів відновлення. Є також історії діяльності робочих груп з розробки ПВР, з впровадження стратегій. Особливістю більшості цих КДО (крім громадських і молодіжних рад) є чисельна перевага, або навіть виключна присутність посадових осіб органів влади, старост, комунальних підприємств і закладів. Скромну участь місцевих ОГС можна побачити вище в описі стану ОГС, між тим в молодіжних радах склад розбавлений неорганізованою учнівською молоддю, а в громадських радах переважають представники немісцевих (регіональних чи національних) ОГС.

Рекомендації до складової:

- При розробці чи внесенні змін до стратегічних документів передбачити розділи сприяння розвитку громадянського суспільства, зокрема КДО та ОГС.

- Розробляти та проваджувати цільові програми та плани сприяння розвитку громадянського суспільства та залучення з заходами направленими на створення і розвиток місцевих ОГС.
- Прийняти (де вони відсутні при наявних КДО) положення про них, якими передбачити можливість отримання інформації, право подавати рекомендації, порядок і терміни їх предметного розгляду владою, порядок інформування про діяльність КДО.
- Розширити склад наявних КДО громадськими активістами, за відсутності ОГС – представниками неформальних груп чи індивідуальними.

Складова 3. Фактичний стан громадської участі

3.1. **Результати діяльності ОГС.**

Як було зазначено вище, громадські організації суттєво скорегували напрями своєї діяльності, сконцентрувавшись переважно на питаннях безпеки, психологічної, гуманітарної підтримки, волонтерстві та сприянні відновленню. В регіональному інформаційному просторі зафіксовані численні проекти, які реалізували різноманітні ОГС обласного та національного рівня, міжнародні організації протягом останнього року. Важливо відмітити, що своїми проектами вони охопили всі громади області, дійшли до більшості населених пунктів. Таким чином, об’єктивно, місцеві ГО, які були створені у передвоєнні роки, не могли конкурувати з потужними об’єднаннями, які мають гарні грантові історії, досвід управління великими грантовими фінансовими. А без доступу до ресурсів, як всі розуміють, перспективи розвитку невеликих ГО в громадах за нинішніх умов є доволі примарними.

Отже, наведемо приклади організацій, які працюють за зазначеними вище темами в звільнених громадах. ГО " Десяте Квітня " здійснювала в громадах Херсонського району проект “На шляху до нового життя!”, який направлений на підтримку ВПО. Так, в Музиківській громаді був створений Клуб громадського діалогу. Як зазначено в публікаціях партнером проекту була місцева ГО «Музичани». Гарна практика для розвитку місцевої організації у великому проекті.

ГО "Білозерський центр регіонального розвитку" здійснював проект “Відновлення надання соціальних послуг у звільнених громадах Херсонської області”, в межах якого закуповувалось обладнання для соціальних працівників та проводились навчальні тренінги для посадовців. До речі, за назвою Білозерський центр є місцевою організацією, але по факту він давно переріс цей рівень, адже працює як мінімум в межах одного з 5 районів області.

Громадська організація “Успішна жінка” реалізує проєкт “Надання психосоціальної підтримки та кейс-менеджмент родин з дітьми у Херсонській області, які постраждали внаслідок війни” в межах якого створені хаби в Херсоні, Дар'ївський, Білозерській та Чорнобаївській громадах, впроваджували інтегровану модель психосоціальних послуг.

І таких прикладів можна наводити багато. Проблема лише в тому, що серед численних прикладів реалізованих ініціатив не так багато прикладів участі ГО в прийнятті рішень, або сприяння такій участі в громадах. Тут можна згадати той же "Білозерський центр регіонального розвитку", який делегував своїх представників в дорадчі органи Білозерської селищної ради. ГО «Нова Генерація» надавала консультативну підтримку громадам стосовно організації та проведення громадських обговорень. Організація є одним з піонерів впровадження ідеї проведення різних форм публічної демократії в онлайн режимі. Достатньо згадати їх ініціативу регламентувати в Статуті Херсонської громади проведення онлайн громадських слухань.

Фонд «Об’єднання» за сприяння ПРООН в Україні свого часу сприяв створенню, а тепер допомагає в діяльності Робочих груп з громадської безпеки та відновлення які створені в деяких громадах області.

Причорноморський центр політичних та соціальних досліджень чи не єдина регіональна організація яка спеціалізується на залученні громадян. Центр регулярно сприяє створенню практичних дорадчих органів Рад відновлення, Діалогових платформ, які впливають на

прийняття рішень в громадах, допомагають місцевій владі в розробці та впровадженні важливих документів. Так за підтримки Центру був розроблений план відновлення Тягинської громади, в тій же Тягинці, Бериславі та в Калинівському біли впроваджені Плани залучення, своєрідні програми розвитку громадянського суспільства. В Тягинці та в Калинівському запрацювали публічні консультації на підставі затверджених планів.

Щодо місцевих організацій, зафіксована лише одна ініціатива впливу на прийняття рішень: створення громадського простору, яка була підтримана місцевою владою.

3.2. **Результати участі КДО в прийнятті рішень (виконання дорадчої функції).**

Нажаль, з'ясувати детальну картину результатів діяльності КДО в прийнятті рішень з відкритих джерел виявилось дуже складно. На сайтах громад оприлюднені рішення про їх створення, персональні склади, але майже відсутні протоколи, які описують їх роботу. Навіть коли за напрямком певного КДО затверджене місцеве рішення ми не можемо визначити вплив КДО, бо не маємо (в більшості випадків) інформації про надані пропозиції. В новинах сайтів, в соціальних мережах наявні публікації про певні засідання, але. Знову ж там дуже загальна інформація, без зазначення конкретних результатів засідань, що може бути свідченням їх формальної роботи.

Найкращий приклад це Ради безбарєрності. Вони створені у більшості громад, в громадах затверджені Плани заходів з безбарєрності, але не можна встановити, що робили ці ради, і який їх внесок в розробку зазначених Планів.

З тієї інформації, яку нам все ж таки вдалось зібрати можна зробити наступні висновки:

- з 23 зафіксованих пропозицій (14 з них були враховані) - 16 подані Діалоговими групами (10 враховані);
- 4 пропозиції були подані радами ВПО (всі враховані).

Мова йде про: проект плану відновлення, цільові програми, плани залучення, положення про публічні консультації та плани консультацій, програми сприяння ВПО, проведення публічних консультацій.

3.3. Публічні консультації.

Зафіксовано 2 плани публічних консультацій на 2025 рік, якими передбачено проведення 18 консультацій. Всього за час масштабної війни зафіксовано 70 консультації хоча б по 1 в кожній з 17 громад (з яких 2 за новоприйнятими планами). Теми консультацій: обговорення проектів ПКВ, ПВР, статуту громади, реорганізації освітніх мереж, перейменування топонімів, анкетування ВПО тощо. В 17 громадах за підсумками консультацій прийнято 45 рішень.

Слід зауважити, що переважна більшість консультацій проводиться у електронному форматі. Громада оприлюднює на сайті документ для обговорення, визначає термін та розміщує контакти для надання пропозицій. Спілкування з представниками влади та громадянами свідчить, що подібна форма консультацій не є ефективною, адже, пересічний житель громади, по перше, не часто зустрічає подібну інформацію в інтернеті, а по друге не має особливого бажання вивчати самостійно документ, і ще більше, формулювати та відправляти невідомо кому свої рекомендації. І тому, як правило, влада громади не отримує пропозиції від «випадкових» жителів.

Більш ефективними в нинішній безпековій ситуації є проведення онлайн обговорень в реальному часі, які стали частою практикою під час обговорення проектів стратегічних документів. Вони залучають реальних жителів до обговорення та дають реальні пропозиції. Але, поки що, ініціаторами таких заходів виступають зовнішні ініціатори розробки документів: міжнародні та регіональні організації.

3.4. Громадський бюджет.

В жодній громаді, навіть за наявності відповідного положення, громадські бюджети не діють.

3.5. Комунальні громадські простори.

Зафіксовано 6 створених громадських просторів в 5 громадах, жоден з них не має плану діяльності, в двох просторах двох громад зафіксовані 5 заходів, пов'язаних із громадською активністю.

Рекомендації до складової:

- Розпочати роботу над положеннями про публічні консультацій. Бажано, відразу ж після затвердження положень переходити до розробки планів консультацій.
- Забезпечити оприлюднення на офіційних ресурсах громад протоколів засідань дорадчих органів, повідомлення про результати їх діяльності. Сьогодні створена і діє велика кількість КДО, але незрозумілі результати їх діяльності через брак інформації.
- Розробити та впровадити положення і плани діяльності комунальних громадських просторів, передбачити безперешкодну участь в них для ОГС, КДО та просто активних громадян.
- В якості підготовки до повоєнного відновлення і заохочення громадян до повернення, прийняти положення про бюджети участі.